

Atitudini ale unor instituții și autorități publice față de minorități în România - așa cum rezultă din activitatea instituției Avocatul Poporului

(The attitudes of several public institutions and authorities towards the minorities in Romania - as derived from the activity related to the Romanian Institution of the Ombudsman)

Vasile BURTEA

Abstract: *The present study aims at highlighting the relations between the legal frame and the institutional frame at a particular historic moment of its development, respectively the period of transition from the centralized economy to the free market economy. The present study emphasizes the dysfunctional gap between the expectations and the effective achievements within the formal frame of public administration, considered to be the prominent marker related to the civilization level and the social philosophy specific to a certain people, as regards the organizational and the functioning points of view. In respect that the analysis deliberately remains at the stage of empiric research, we reckon that the reader may retain the conclusions in accordance with one sown personality and exigency.*

Keywords: *de facto statelessness, discriminating announcement, institutional discrimination, intolerance and social rejection, discriminating practices.*

În România instituția Avocatul Poporului (în continuare Av. P.) ființează din anul 1997. Deși în Constituția postcomunistă a României, aprobată în anul 1991, instituția era prevăzută în Titlul II, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*, art. 55 (în Constituția republicată în 2003, art. 59), actul său de

naștere s-a semnat numai în anul 1997 prin promulgarea *Legii nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului*.

Semnatarul acestor rânduri s-a aflat printre primii angajați ai instituției (legitimația nr. 25), ceea ce i-a permis efectuarea studiului prin metoda cercetării documentare

directe și a observației coparticipative.

Concepută ca instituție de tip ombudsman (denumire dată primei astfel de instituții apărută în Suedia), principala și constanta sa preocupare, încă de la înființarea și funcționarea propriu-zisă, a constituit-o apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice în relațiile lor cu instituțiile și autoritățile administrației publice românești, așa cum acestea sunt prevăzute în Constituție¹, precum și în principalele instrumente internaționale: *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (în continuare *Declarația*) și *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* (în continuare *Convenția*). Apelul la amintite instrumente internaționale (ca și la altele ce vizează aspecte privind drepturile omului) este posibilă deoarece art. 20 alin.(1) din Constituție prevede că „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte”.

Deoarece spațiul și structura prezentului material nu ne permit o abordare exhaustivă a problemicii în care instituția s-a implicat, fie și pentru o perioadă determinată de timp, în apărarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, în relațiile acestora cu autoritățile publice, în cercetarea și analiza noastră ne ocupăm doar de

un capitol al domeniului drepturile omului, *respectiv drepturile și libertățile minorităților* (indiferent de natura acestora), în relațiile lor cu aceleași autorități și instituții ale administrației publice.

Convinși că drepturile minorităților reprezintă un capitol important și deosebit de actual de drepturile omului, vom prezenta mai jos câteva aspecte, așa cum au fost „extrase” din activitatea instituției Av. P., pe o perioadă de un an.

Obiectul analizei l-au constituit 215 cereri depuse de petenți minoritari (din care 18 nesoluționate în perioada anterioară) și 9 auto-sesizări (din care 7 din anul de analiză și 2, nefinalizate, din perioada anterioară), în total 224 dosare.

Unitățile de analiză sunt: *cererea individuală* și *autosesizarea* (sesizarea din oficiu).

Succinte precizări conceptuale

Deoarece activitatea Av. P. (ca, de altfel, a multor instituții bugetare) nu realizează volume semnificative din punct de vedere statistic, pe o problematică anume, într-o perioadă bugetară determinată (un an calendaristic), este de preferat ca o anumită cazuistică, supusă unei analize, să se producă pe loturi exhaustive. Chiar dacă modalitatea nu realizează nici măcar o reprezentativitate cu grad de eroare maxim, rezultatele nu pot fi acuzate de lipsă de semnificație.

Pentru a ne clarifica asupra sensului aparatului conceptual pe care

ne vom fundamenta analiza, vom proceda la precizarea înțelesului acordat de noi fiecăruia dintre noțiuni, înțeles a cărui valabilitate nu insistăm în a-l extrapola dincolo de conținutul prezentelor rânduri.

Vom porni de la observația că „disputele” pentru acceptarea unitară și (cvasi)unanimă a noțiunii de minoritate s-au datorat, în principal, faptului că, în definițiile cele mai cunoscute, minoritatea este concepută *simultan* ca grup uman caracterizat de determinări cantitative, calitative, sociale, de statut, de rol etc., ceea ce conduce la insurmontabile dificultăți epistemologice în stabilirea genului proxim și diferenței specifice, menite a întruni acceptul unei cvasimajorități a cercetătorilor din domeniu.

Ca un exemplu grăitor apare definiția acordată conceptului de minoritate de domnul Jules Deschêne². Dorind să acopere o realitate socială și istorică vastă și variată, domnia sa apreciază că “termenul de minoritate desemnează un grup numeric inferior (s.n.) restului populației unui stat, ai cărui membri sunt, care au cetățenia acestui stat, au caracteristici etnice, religioase sau lingvistice diferite de cele ale restului populației și sunt animați de voința de a-și păstra cultura, tradițiile, religia sau limba”. De fapt, nu definește noțiune de minoritate ci pe cea de minoritate etnică (eventual națională) care, pe lângă o serie de determinări calitative de identificare (limbă, religie, cultură) sau de apartenență (cetățenia), are și obiective programatice (sunt animați de ...).

La a 47-a sesiune a Comisiei pentru Drepturile Omului a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite din anul 1991 nu s-a putut ajunge la un consens în definirea minorităților, recunoscându-se dificultatea ^{problemei}, iar în *Raportul Explicativ* al Convenției-Cadru pentru Protecția Minorităților, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în februarie 1995, la punctul 12, se consemnează că „nicio definiție a noțiunii de minoritate națională nu este conținută în Convenția-Cadru. S-a decis să se adopte o abordare pragmatică, bazată pe recunoașterea faptului că, în acest stadiu, este imposibil să se ajungă la o definiție aptă să întrunească sprijinul general al tuturor statelor membre ale Consiliului Europei”³, ceea ce reprezintă o altă formă de a recunoaște dificultatea (sensibilitatea) problemei în cauză.

Ca atare, pentru a conferi minimul de claritate necesar noțiunilor utilizate în prezentele rânduri și a rămâne în acord cu conotațiile românești (și, probabil, balcanice) ale denumirilor, am adoptat definițiile prezentate în cursul universitar *Probleme sociale ale Grupurilor Vulnerabile sau cu Risc de Discriminare*⁴ (în continuare Cursul) de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București, în care se apreciază că „determinările calitative sunt masiv grevate de subiectivitatea, cultura, normele și modelul grupului la care cercetătorul aparține, precum și de

experiența sa (noastră) în contextul praxisului istorico-social-politic”.

Dată fiind sensibilitatea și impactul problemei, vom utiliza o accepție largă a termenului de minoritate, care să nu implice sfera calitativului (convinși că orice grup uman, privit în devenirea sa istorică, are capacitatea de a edifica o varietate de aspecte calitative, concretizate în norme, cultură, educație, filosofie etc.), ci să ne mențină în curba statistică gaussiană, care ne va permite ulterioare adaptări în funcție de situație și context. Concret, vom înțelege prin minoritate „o entitate care, din punct de vedere numeric, al volumului sau cantității, diferă evident de o altă entitate de aceeași natură cu care coabitează și stabilește relații de diferite tipuri”⁵.

Pornind de la această definiție vom accepta că ne putem referi, în primul rând, la minorități naționale sau etnice, la cele nonteritoriale, dar și la minorități sociale (persoane cu handicap, persoane de vârstă a III-a sau a IV-a, copii instituționalizați, femei, persoane dependente de droguri sau/și alcool etc.), religioase, sexuale (gay, lesbiene, bisexuali, transsexuali), refugiați, solicitanți de azil, străini, apatrizi, migranți”⁶. Argumentele au fost satisfăcătoare deoarece diseminează acceptabil categoriile de petenți, care, într-o formă sau alta, au făcut obiectul preocupărilor Av. P. din România și de care se ocupă prezenta analiză.

Astfel „minoritatea națională apare ca o fracțiune din populația unei națiuni care, datorită unor

cauze de ordin militar, politic, natural, social etc., nu își duce existența în statul în care trăiește marea majoritate a poporului din care face parte (numit, de obicei stat mamă), stat la care se raportează și cu care, de cele mai multe ori, relaționează, ci pe teritoriul altui stat național a cărui cetățenie o deține”⁷.

Similar și în concordanță cu aprecierile din Cursul menționat, „*minoritățile etnice* se definesc la fel ca și cele naționale, dar acestea nu se pot raporta la un stat mamă de la care să poată aștepta (real, ipotetic, imaginar) sprijin, încurajare, influență etc. Ele se mulează mai bine pe noțiunea de popor, membrii lor având conștiința unei aceeaiași origini comune (uneori aceasta li se heteroatribuie) și în atingerea intereselor lor sunt lipsite de presupusul sprijin al unei (terțe) diplomații, a unei armate, a unui guvern, a unei economii, a unor tratate sau înțelegeri stabilite de șara mamă etc.”⁸. Ca atare, gradul lor de vulnerabilitate este mult mai ridicat, comparativ cu minoritățile naționale și chiar cu cele sociale, soarta acestora nefiind, de obicei, subiect de negociere și înțelegere în tratatele bilaterale, de bază, economice etc., existența lor neaflându-se pe linia intereselor majore și a scopurilor comune ale unui stat mamă și statului în care conviețuiesc.

În abordarea petenților străini, care s-au adresat Av.P., am utilizat, desigur, definiția oferită de actul normativ în domeniu, respectiv *Ordonanța de Urgență a Guvernului*

României nr. 194/2002, în care, la art.2, lit. a) se precizează că „străin este persoana care nu are cetățenia română sau cetățenia unui alt stat membru al Uniunii Europene ori al Spațiului Economic European”, dar am avut în vedere și definiția prezentată în *Curs*, care apreciază că „prin străini înțelegem un grup restrâns de persoane care diferă prin limbă, cultură, religie și/sau caracteristici și trăsături psiho-fizice de locuitorii statului pe teritoriul căruia trăiesc de o perioadă de timp scurtă, din punct de vedere istoric, fără a fi cetățenii acestuia, ei fiind cetățeni ai altor state pe care le-au părăsit definitiv ori temporar”⁹. În același *Curs* „apatrizii sunt definiți ca persoane care trăiesc pe teritoriul unui stat ai cărui cetățeni nu sunt. Ei pot face parte chiar din populația majoritară a respectivului stat, sau din minoritățile sale, dar din varii motive nu au cetățenia statului în care domiciliază și nici a unui alt stat terț”¹⁰, ceea ce ne pare ceva mai complet decât definiția oferită de art. 2, lit. b) din ordonanța menționată, unde apatridul este „străinul (s.n.) care nu are cetățenia niciunui stat”¹¹.

În *Curs* „refugiații sunt reprezentați de persoanele care au părăsit statul ai cărui cetățeni au fost sau încă mai sunt, din cauza unor presiuni politice, militare, religioase etc., care le puna în pericol sau amenința viața și securitatea personală ori a familiilor lor, motiv pentru care au primit adăpostul și protecția statului pe teritoriul căruia se află, cel puțin până la încetarea

cauzelor care le puna în pericol viața, când se pot întoarce în patria mamă. Refugiații, pe perioada refugiului, beneficiază de aceleași drepturi sociale și civile ca și cetățenii statului care le-a acordat azilul”¹². *Legea nr. 122/2006* definește nu atât refugiatul cât statutul de refugiat ca „formă de protecție recunoscută de statul român cetățeanului străin sau apatridului care îndeplinește condițiile prevăzute în Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, denumită în continuare Convenția de la Geneva, la care România este parte prin *Legea nr. 46/1991 pentru aderarea României la Convenția privind statutul refugiaților*, precum și la Protocolul privind statutul refugiaților”¹³. La lit. b) a aceleiași articol din aceeași lege, solicitant sau solicitant de azil apare „cetățeanul străin sau apatridul care și-a manifestat voința de a obține o formă de protecție în România, atât timp cât cererea sa nu a fost soluționată printr-o hotărâre irevocabilă”¹⁴. Asemănător, dar ceva mai clar și mai complet, în *Curs* „solicitanții de azil sunt persoane care nu sunt cetățeni ai statului pe al cărui teritoriu se află, dar au solicitat de la acesta statutul de refugiat, pe care nu l-au primit încă, ei aflându-se în derularea procedurilor în urma cărora statutul de refugiat li se va acorda sau nu”¹⁵.

Spre deosebire de solicitanții de azil „migranții sunt reprezentați de persoanele care domiciliază stabil, în sens clasic, pe teritoriul statului ai

cărui cetățeni sunt, dar pentru o perioadă de timp se află pe teritoriul altor state în căutare, de obicei, de (locuri de) muncă”¹⁶.

Am simțit nevoia să facem aceste precizări deoarece printre petenți sau printre subiecții sesizărilor din oficiu se întâlnesc persoane din toate categoriile menționate mai sus.

Analiza cererilor și sesizărilor din oficiu

Pentru cele 18 dosare vechi s-au efectuat, în vederea soluționării, 93 adresări către autorități, revenind o medie de 5,17 adresări pe cerere (fără a fi soluționate), iar pentru cele din anul de referință, numărul mediu de adresări a fost de numai 2,36 pe fiecare cerere (fără a fi soluționate în totalitatea lor).

Adresările către autorități în cazul autosesizărilor este, în medie, de 3,75 adresări pe autosesizare, cu mențiunea că pentru multe dintre cereri și autosesizări răspunsurile au parvenit cu mare întârziere. Aceasta reprezintă o primă atenționare privind inerția ce caracterizează încă instituțiile publice și cultura instituțională românească, nu numai în raporturile sale cu cetățenii, care ar trebui să fie centrul preocupării oricărei instituții, dar și în raporturile dintre ele.

Întârzieri de câte 3-4 luni în acordarea răspunsurilor¹⁷ și uneori lipsa totală de răspuns, chiar și după reveniri, s-au înregistrat la adresele expediate Secretariatului General al Guvernului, Ministerului Educației și

Cercetării, Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Casei Naționale pentru Asigurări de Sănătate, Instituției Prefectului București și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru a menționa doar instituții de primă importanță, față de care comportamentul și atitudinea unor primari locali, în raport cu aceleași probleme, rămâne efectiv nesemnificativă.

Din punct de vedere al titularilor, cererile aparțin la:

- 2 **apatrizi**, foști cetățeni români; 4 cetățeni aparținând minorității naționale maghiare din România,
- 170 minoritari aparținând etniei **rrome** din România;
- 1 **bătrân**;
- 3 persoane cu **dizabilități**;
- 30 **străini**, din care: 4 din Bangladesh, 1 evreu, 5 irakieni, 6 iranieni, 4 kurzi, 4 palestinieni, 6 turci;
- 3 **migranți** camerunezi, la care se adaugă
- 2 cereri venite **din afara țării**: una din partea ombudsmanului moldovean și una din partea organizației Amnesty Internațional.

Cererile apatrizilor, foști cetățeni români (returnați în România după renunțarea la cetățenia română și înstrăinarea locuințelor, deveniți involuntar *apatrizi de facto*)¹⁸, ca și ale **minoritarilor maghiari**, au fost analizate în temeiul **dreptului de petiționare**¹⁹. Ambele categorii se adresaseră unor primari sau consilii locale și nu au primit răspuns la

petiții. Intervenția instituției Avocatul Poporului i-a pus pe petiționari în posesia răspunsurilor convenite prin lege.

Cererea bătrânului a fost analizată în contextul *dreptului la ocrotirea sănătății*²⁰, fiindcă prezența unor câini vagabonzi, în jurul blocului în care locuia, zădărnicea accesul asistentei din cadrul Complexului de Servicii pentru Persoane Vârstnice, care-i efectua tratamentele la domiciliu. Deoarece adresările bătrânului la Primăria Municipiului Buzău nu au dat niciun rezultat, problema s-a rezolvat doar la intervenția Av. P.

Persoanele cu dizabilități (cu handicap). *Una dintre ele*, care a dobândit handicapul datorită malpraxis-ului personalului medical, a sesizat, în temeiul art. 6 din *Convenție*²¹ privind dreptul la un proces echitabil și termen rezonabil și a art. 21, *accesul liber la justiție*, din Constituția României, deoarece nu i s-a pus pe rol procesul intentat în legătură cu dizabilitatea dobândită. Rezultatul intervenției instituției Av. P. a fost satisfacerea cererii.

Cererea celeilalte persoane cu dizabilitate s-a analizat în contextul *dreptului persoanei vătămate de o autoritate publică*²², respectiv Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluționarilor din Decembrie 1989 (SSPR), care nu a răspuns și nu a onorat cererea petentului de a fi ajutat pentru acordarea gratuită a unui mijloc de transport autonom.

Urmare a demersului întreprins de Av. P., SSPR a informat că interpretarea sintagmei „mijloc de trans-

port autonom corespunzător standardelor internaționale” din *Legea nr. 341/2004*, cu modificările și completările ulterioare, a generat soluții diferite la două instanțe judecătorești cu același nivel de competență (Curtea de Apel Timișoara și Curtea de Apel București), iar SSPR, în baza art. 329 Cod procedură civilă, actualizat, cu modificările și completările ulterioare, s-a angajat, în vederea interpretării unitare a legii, să solicite procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție un recurs în interesul legii.

O altă persoană cu handicap grav și accentuat, din provincie, s-a plâns la instituția Avocatul Poporului că nu beneficiază de gratuitate în transportul cu metroul, atunci când se află în capitală, deși *Legea nr. 448/2006* privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, cu modificările și completările ulterioare, la art. 21 alin. (1), prevede acest drept. După repetate demersuri ale Av. P. la autoritatea națională competentă și la direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului, ale sectoarelor municipiului București, s-a constatat că între prevederile alin. (1) și alin. (3) ale art. 21, din legea menționată, există o neconcordanță. Astfel, în mod discriminatoriu, prevederile legii acordau dreptul de a călători cu mijloacele de transport subteran în comun (respectiv cu metroul) numai pentru persoanele cu handicap grav și accentuat dintr-o singură localitate

(București), ceea ce reprezenta încălcarea a *principiului constituțional al egalității în drepturi*, prevăzut de art. 16 din Constituția României.

Ca urmare, Av. P. a solicitat, prin recomandare, Autorității Naționale pentru Persoanele cu Handicap să emită, în regim de urgență, un act normativ care să reglementeze uniform regimul gratuității la transportul cu metroul pentru toate persoanele cu handicap grav și accentuat.

O sesizare din oficiu a instituției a avut drept subiect o altă categorie de minoritari cu handicap.

În urma unor articole din presă, cu privire la modul neglijent în care sunt tratate persoanele cu handicap la un Centru de Recuperare și Reabilitare Neuropsihică din județul Giurgiu (în continuare Centru), Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu. Urmarea demersului Avocatului Poporului și a anchetei efectuate, s-a constatat că au fost *încălcate dreptul la protecție specială a persoanelor cu handicap și dreptul la ocrotirea sănătății*²³. Ca atare, au fost emise două recomandări prin care s-a solicitat Autorității Naționale pentru Persoanele cu Handicap întreprinderea măsurilor urgente de supraveghere și coordonare a implementării, cel puțin, a standardelor minime de calitate pentru persoanele adulte cu handicap, la nivelul respectivului Centru, iar Consiliului Județean Giurgiu dispunerea măsurilor legale pentru ca Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Giurgiu să asigure la Centru un sistem de per-

manență privind asistența medicală de specialitate, precum și repartizarea fondurilor necesare asigurării serviciilor sociale, pentru persoanele adulte cu handicap, măcar la nivelul standardelor minime de calitate prevăzute de reglementările în vigoare; recomandări însușite de ambele autorități publice.

După cum se poate observa, din rândul **minorităților naționale** sau etnice se detașează, cererile ce provin din cadrul **minorității etnice a rromilor**. Datorită numărului și omogenității solicitărilor, analiza acestor cereri ne-a permis desprinderea unei problematice, pe care o apreciem ca specifică, motiv pentru care vom insista mai mult asupra lor. Fiind mai numeroase, ne permit emiterea unor aprecieri și judecăți de valoare cu un grad de relevanță mai consistent.

Astfel, constatăm că cererile acestei minorități vizează, în principal, două aspecte:

I. Probleme de muncă și proprietate

II. Acte de discriminare și respingere socială.

I. **Legat de primul aspect**, adresările membrilor acestei minorități se referă la:

1. Recunoașterea și respectarea dreptului de proprietate asupra terenurilor pe care li s-a impus să-și construiască locuințele, în perioada comunistă, în urma sedentarizării forțate, cu mijloace administrative și acțiuni polițienești (1958-1968);

2. Respectarea legilor proprietății și în cazul comunității lor (rrome)²⁴,

respectiv sancționarea și anularea abuzurilor sau discriminărilor intervenite în cazul aplicării acestor legi cu privire la reconstituirea și, în mod deosebit, *constituirea dreptului de proprietate*.

Cererile privind dreptul de proprietate nu au putut fi soluționate pe cale administrativă. Unii petenți s-au adresat justiției, alții au renunțat, apreciind lupta în instanța de judecată mult disproporționată în raport cu posibilitățile lor (încrederea în justiție fiind grav afectată);

3. Refuzul acordării unor locuri de muncă, anunțuri discriminatorii în raport cu legislația muncii²⁵, vizând direct etnia rromă sau chiar acțiuni instituționale de respingere a rromilor de pe piața muncii.

II. În ceea ce privește cel de-al doilea aspect plângerile se referă la:

1. Modul discriminator în care se aplică prevederile *Legii 416/2001 privind venitul minim garantat*, atunci când este vorba de membrii acestei etnii;

2. Manifestările de intoleranță și respingere socială, exprimate prin interzicerea accesului în unele localuri publice aparținând unor întreprinzători particulari.

Ne vom opri doar asupra câtorva aspecte relevante, ce implică activitatea ori atitudinea autorităților sau instituțiilor administrative.

I.3. Refuzul acordării locurilor de muncă pe motive etnice și încălcarea legislației

După mențiunea *exclus rromi* în anunțurile pentru locuri de muncă

vacante, publicate prin intermediul presei de către angajatorii privați sau afișate la sediul acestora, Av. P. s-a confruntat și cu un astfel de anunț găzduit de o instituție a statului, specializată în ocuparea forței de muncă, respectiv o filială bucureșteană a Agenției Naționale de Ocupare și Formare Profesională.

Cazul a făcut obiectul autosesizării Av. P., fiind considerat discriminare instituțională.

Lipsa unei atitudini ferme a societății românești și lipsa măsurilor instituționale concrete față de astfel de manifestări, au făcut posibilă existența lor și la societăți cu capital de stat, aflate în subordinea instituțiilor statului. Astfel, Societatea Urban S.A. din sectorul 6 al capitalei, sub pretextul că dorește ca „ridicarea gunoiului să se facă după principiile din Occident”, a hotărât ca rromii, prestatori tradiționali în domeniu, să nu mai fie angajați la respectiva societate.

Primarul sectorului 6 al capitalei, în urma intervenției Av. P., s-a delimitat net de atitudinea societății de salubritate și a precizat că politica primăriei este total contrară acesteia, pe care o consideră condamnabilă, problemele sociale și de muncă ale rromilor constituind, după afirmația sa, o prioritate pentru primărie.

În drept, aspectele de mai sus constituie încălcări atât ale legislației interne a muncii, cum ar fi *egalitatea de tratament și nediscriminarea* prevăzute de Codul Muncii²⁶, *principiului constituțional al egalității în drepturi*²⁷, cât și a art.

5 al *Convenției nr. 111/1958 a Organizației Internaționale a Muncii*, la care țara noastră este parte și în temeiul căreia, în anul 1991 o Comisie de Anchetă a Biroului Internațional al Muncii a efectuat o cercetare privind discriminarea în muncă în România²⁸, urmată de recomandări pe cât de clare pe atât de ferme, adresate Guvernului României²⁹. Deși plângerea a fost făcută de reprezentanții minorității maghiare din România, experții și specialiștii Organizației Internaționale a Muncii au ajuns la concluzia că etnia cea mai discriminată și rejectată în procesul muncii (angajare și profesie) este cea rromă. Pentru reglementarea problemei, *Comisia de anchetă*, prezidată de onorabilul Jules Dechêne, a făcut recomandări ferme și clare Guvernului României, recomandări care niciodată nu au constituit obiectul unor dezbateri publice ori politici sociale specifice, cu efecte benefice, palpabile.

II.1. Modul de respectare a prevederilor Legii venitului minim garantat

Av. P. s-a confruntat, într-un interval de numai 3 luni, cu 157 petiții comunicate de etnicii rromi din două localități din zone geografice diferite (101 din Transilvania și 56 din Oltenia).

Ambele grupuri apreciau (și, din câte ne-am informat, opinia este împărtășită de o considerabilă majoritate a rromilor) că situația lor disperată se datorează, în principal,

neaplicării sau aplicării defectuoase, abuzive sau discriminatorii a *Legii privind venitul minim garantat*.

În cazul celor 101 cereri, investigația noastră a stabilit că încălcarea dreptului nu s-a produs datorită unei discriminări pe baze etnice. Neonorarea drepturilor de ajutor social a fost valabilă pentru toți beneficiarii din comunitate, indiferent de etnie (chiar dacă rromii erau principalii beneficiari), nefiind vorba de discriminare ci de **nerespectarea legii**.

Nu același lucru se poate spune și despre semnatarii celorlalte 56 cereri venite din Oltenia.

De această dată, autoritatea locală, invocând insuficiența fondurilor, a procedat la reducerea numărului beneficiarilor de ajutor social prin *recalcularea ideală* (teoretică) a veniturilor pe care ar trebui să le realizeze o *gospodărie*, în contradictoriu cu legea, care se referă la veniturile *reale pe persoană*. Deși textul de lege prevede că la stabilirea venitului net lunar al familiei „se iau în considerare toate veniturile pe care membrii acesteia le realizează (s.n.)”, adică în mod real, consiliul local a interpretat eronat o altă sintagmă a legii care prevede că, în cazul în care familia are bunuri în proprietate, să se ia în considerare „și veniturile care *se pot obține* (s.n.) din valorificarea bunurilor respective”. Adică, dacă familia are o casă cu mai multe camere decât are nevoie, iar în localitate există cerere de închiriere, familia are obligația să închirieze camerele disponibile. Sau; dacă familia respectivă are un atelaj

și în localitate există solicitări de prestări servicii cu atelaje, ea are obligația să presteze, contra cost, serviciile pe care le poate efectua cu atelajul său ori să valorifice atelajul prin vânzare, fără a mai apela la ajutorul social integral sau parțial. În caz de refuz sau lipsă de interes a respectivei familii (și acest aspect doar consiliul local îl poate constata și stabili) ajutorul social trebuie să se suspende sau să se reducă. Dar dacă cerere nu există? Ce să facă solicitatorul ori beneficiarul de ajutor social? Să-și dărâme o parte din locuință, să-și ucidă animalele de tracțiune și să-și dezmembreze atelajul? Fiindcă acolo unde nu există cerere, nu există nici cumpărători. Ori, procesul legislativ ca atare nu se poate realiza în afara realității concrete, a posibilităților reale. Nu se legiferează pentru situații ideale, ci pentru reglementări de situații și activități posibile, reale.

Din păcate, această recalculare eronată a vizat, în principal, familiile rrome. Mai mult, unei familii rrome, care primise în custodie (având curte) mașina ginerelui aflat în străinătate, i s-a tăiat dreptul la ajutor social sub pretextul că este proprietar de mașină, deși respectivul cuplu a demonstrat cu acte, faptul fiind notoriu, că mașina nu-i aparține, ci o are în supraveghere.

În realitate, primarul în loc să **păstreze** petiționarilor **dreptul** la ajutorul social, chiar și în condițiile neonorării sale (deoarece păstrarea dreptului implică accesul la serviciile de sănătate, de asistență medi-

cală și socială etc.), procedează contrar legii, **substituind incapacitatea sa de plată cu anularea dreptului** conferit de lege și creând condiții pentru realizarea tocmai a ceea ce o altă lege încearcă să limiteze și să evite³⁰.

Consecințele s-au materializat nu numai în limitarea drastică a posibilităților elementare de întreținere a familiilor, dar ridicându-li-se *dreptul* la ajutorul social, petenții au pierdut și *dreptul la asistență medicală gratuită*, cu consecințe grave și pentru familie și pentru societate.

Ca atare, femeile de etnie rromă care au născut în această perioadă și nu au putut plăti taxele medicale (nefiind cuprinse în sistemul asigurărilor de sănătate), nu au primit înscrisul necesar pentru eliberarea certificatelor de naștere noilor născuți. Neeliberarea certificatului de naștere în termen de 15 zile de la producerea nașterii atrage, conform legii, obligația obținerii acestuia pe cale judecătorească, ceea ce necesită cheltuieli mult mai mari.

Soluția adoptată, de persoanele în cauză, a fost fie abandonarea copiilor și fuga din spital (peste gard, fără forme), fie de a lua și copiii (părăsind ilegal maternitatea) și a-i crește fără acte de identitate, îngroșând astfel rândurile celor, deja foarte mulți în această etnie, aflați în situația unei **apatridii de facto** (Burtea, 2000)³¹.

De asemenea, persoanele care aveau acte de identitate și au fost spitalizate, neputând plăti, au abandonat actele în spital și au fugit *fără*

biletul de ieșire ce se întocmește în astfel de cazuri.

Ambele situații constituie încălcări ale art. 9 al *Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale*, ratificat de România în 1974, prin *Decretul nr. 212*, iar cel de-al doilea caz încălcă și prevederile art. 10 al aceluiași document.

II.2. Discriminare pe motive etnice

Acest aspect poate fi ilustrat prin două petiții venite din partea unor studenți rromi cărora li s-a refuzat, pe motive etnice (în timpul unui **experiment asistat de presă**), accesul în discotecă, atât în capitală cât și în orașe din provincie, precum și cu cazul unei familii rrome care nu a fost primită într-o pizzerie din Galați, din aceleași motive.

În ambele situații presa și autoritățile administrative recunosc realitatea faptelor și existența afișelor cu conținut discriminatoriu. Unul dintre primarii localităților, după cercetarea faptelor, a ajuns la concluzia că acestea sunt reale, se verifică, și a prezentat scuze pentru situația creată. În schimb, organele parchetului, în ambele situații, fie că nu recunosc existența faptelor, fie că explică atitudinea de respingere prin lipsa locurilor libere la mesele localului, fie invocă lipsa unui text de lege care să-i încredințeze pe patroni.

În drept, faptele constituie încălcări ale unor prevederi constituționale printre care cele stipulate în art. 4, alin (2); art. 6; art. 16 alin.(1)

și (2) și art. 20 din Constituția României.

În mod special, se încalcă dispozițiile art. 30, *Libertatea de exprimare*, alin.(7) din Titlul II *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*, din Constituția României prin care „sunt interzise ... îndemnul la ură națională, rasială ... incitare la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică”.

De asemenea, faptul reprezintă și o încălcare a prevederilor Convenției-Cadru privind *Protecția Minorităților Naționale*, document internațional ratificat de România³², precum și încălcare a *Recomandării nr. 1201/1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la minoritățile naționale și etnice din Europa ca și a Rezoluției nr. 249/1993 a Conferinței Permanente a Puterilor Locale și Regionale ale Europei*, respectiv a Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Europei. La acestea se adaugă încălcarea documentelor celor două foruri, care au completat prevederile *Recomandării și Rezoluției* menționate, respectiv *Recomandarea 11* din 30.05.1995, urmată de *Rezoluția 16* din 31.05.1995 și *Rezoluția nr. 44/1997* a Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Europei, „Către o Europă tolerantă: contribuția rromilor/țigănilor”, Strasbourg, 1997. Concomitent, faptele intră în contradicție flagrantă cu prevederile *Recomandării de politică generală nr. 3 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)*, „Combaterea rasismului și into-

leranței împotriva Rromilor/Țiganilor”, Strasbourg, 1998.

Pentru un caz similar, vizând accesul rromilor în localurile publice, Av. P. s-a autosesizat în legătură cu un anunț discriminatoriu afișat pe vitrina unui local din orașul Călimănești, județul Vâlcea.

Adresările străinilor, migranților și solicitanților de azil

Această categorie de minorități s-a adresat Av. P. pentru probleme ca cele de mai jos.

Eliberare din detenție și statutul de azilant

Petenții străini care au devenit titulari de cereri adresate Av. P. erau reținuți (fără hotărâre judecătorească) în Centrul de Primire, Triere și Cazare Otopeni. Motivul reținerii: expirarea vizei de ședere în România (lucru care s-a produs, după cum s-a constatat, nu întotdeauna din vina lor). Persoanele care s-au adresat Av. P. depuseseră cereri pentru statutul de refugiat (azilant).

Detenția în centru, îi lipsea de posibilitatea de a lua legătura cu avocații și instanțele de judecată. După intervenția instituției Avocatul Poporului, situația s-a rezolvat, petenților creându-li-se posibilitatea de a comunica cu apărătorii lor și a avea acces liber la justiție³³.

Expulzare ... pe jos

Petențul avea o situația asemănătoare cu a celor din exemplul precedent. Domnia sa nu a solicitat accesul la procedura de azil și nici

eliberarea din centru, deoarece a devenit indezirabil pentru România pe o perioadă de un an și primise ordinul de expulzare, fără a primi, în schimb, documentele de călătorie. Bani personali, pentru procurarea biletelor de călătorie până în Camerun, nu avea, drept de muncă, de asemenea și cum nu putea ajunge pe jos în țara de origine, a fost necesară intervenția Av. P. pentru a primi gratuit documentele de călătorie.

Petiții comunicate din afara țării

Instituție internațională

Cazul se referă la un cetățean român din Județul Vaslui, supus la tratamente inumane de către doi subofițeri ai Poliției Bârlad. Văzând că reclamația sa nu se materializează în nici un fel, s-a adresat Organizației Amnesty International, iar această organizație, după ce a solicitat informații la instituțiile implicate în soluționarea cazului, fără a primi răspuns, s-a adresat Av. P.

Din informațiile obținute de la autoritățile la care ne-am adresat, a rezultat că respectivii subofițeri au fost condamnați la un an și trei luni, respectiv 10 luni de închisoare, prin Sentința nr. 209 a Tribunalului Militar Teritorial București și menținută prin Decizia nr. 247a Curții Supreme de Justiție, dar pedepsele au fost grațiate conform art. 1 și 10 din *Legea nr. 137/1997*.

La rândul său, instituția poliției a dispus trecerea celor doi în rezervă.

Cu aceste precizări, instituția Avocatul Poporului a reușit să ofere

răspunsul solicitat de prestigioasa instituție internațională.

Lege, lege, dar nu și la vamă

Un fost cetățean român, trăitor în Canada, stimulat de schimbarea de regim care s-a produs în România după 1989 și de prevederile *Decretului-Lege nr. 7 din decembrie 1989*, precum și de *H.G. nr. 626/1997*, a hotărât ca timpul de după pensionare să și-l petreacă liniștit în România, în orașul natal – Ploiești. Pentru aceasta și-a cumpărat un apartament și a hotărât să-i îmbunătățească finisajele și tâmplăria cu materiale mai bune și mai ieftine, procurate din Canada.

Gustul amar al hotărârii sale l-a simțit la vama din Ploiești, când i s-a refuzat vămuirea conform art. 3, anexa 6 din *H.G. nr. 626/1997*, căruia i se conforma coletul pe care și-l autoexpediase, și a fost vămuit conform *Listei de valori unice*, care-i ridică taxele vamale cu mult peste valoarea consemnată în factura materialelor cumpărate și expediate. Pentru a fi vămuit conform actului normativ de care beneficia, a fost nevoie de 4 luni, pentru ca, în urma intervențiilor instituției Avocatul Poporului, autoritățile vamale să intre în legalitate.

Cazuri nesoluționate ... încă

Răspunsul care întârzie ascunde o bubă

Și aceste cazuri se referă tot la petiționari *străini sau migranți* din Centrul de Primire, Triere și Cazare Otopeni, care acuzau comportament

abuziv din parte Direcției Străini și Pașapoarte.

Subiectul primului dosar (O.A.H.) pretindea că este student în anul doi la Politehnica București și datorită unui cutremur în țara de origine (Camerun), care i-a afectat grav familia și gospodăria, părinții nu au putut să-i trimită banii necesari pentru taxele școlare și prelungirea vizei de ședere, fapt ce a determinat refuzul facultății de a-i elibera adeverința de student, necesară pentru obținerea prelungirii vizei de ședere în România.

Adresându-se Direcției de Pașapoarte, Străini și Probleme de Migrări, instituția Avocatul Poporului a primit răspunsul că petentul a venit în România pentru a studia, dar nu s-a înscris la cursuri, nu a absolvit nici un an de studiu etc.

La revenirea petentului la cererea inițială, Av. P. s-a adresat facultății și răspunsul primit de la aceasta a fost în concordanță cu ceea ce susținea petentul. S-a revenit la Direcția Străini, anexând adresei răspunsul politehnicii, dar această autoritate nu a mai dat niciun răspuns.

Subiectul celui alt dosar, matematician, specializat în statistică agrară, reclama faptul că deși a venit în România (la Iași) să facă afaceri legale, a devenit persoană indezirabilă, datorită faptului că a intrat, după afirmațiile sale, în conflict cu maiorul A. I., din cadrul poliției Iași, care i-a întocmit referate nefavorabile. Cauza conflictului, afirmă petentul, a constituit-o refuzul său

de a-i mai face diferite favoruri materiale d-lui maior, care, la un moment dat, i-a pretins autoturismul propriu, ceea ce petentului i s-a părut prea mult.

Av. P. s-a adresat șefului Inspectoratului Județean de Poliție Iași, dar acesta nu a răspuns.

Modul în care se respectă drepturile **minoritățile sexuale** se poate observa dintr-o autosesizare a Av. P., urmare a unui articol apărut într-un ziar central, în legătură cu cercetarea abuzivă, de către poliție, a unui tânăr **homosexual**. Deși conducerea poliției municipiului București nu a recunoscut comportamentul abuziv al angajaților săi, tânărul și-a găsit soluționarea favorabilă la Curtea Drepturilor Omului de la Strasbourg. Av. P. a fost nevoit să abandoneze cazul, din cauza adresării tânărului justiției interne, în raport cu care își declină competența.

Dincolo de demersurile și acțiunile ce revin, în continuare, Avocatului Poporului din România, pentru educarea și conștientizarea autorităților administrației publice românești cu privire la obligațiile ce le au, în raporturile lor cu cetățenii, trebuie avută în vedere și evidențierea inerției sau înclinației spre refuz ori escamotare ce există încă la nivelul unor autorități și instituții ale administrației publice (care ar trebui să fie exemple și modele de corectitudine), atunci când este vorba de a soluționa în termen legal sau de a răspunde în termen legal, solicitărilor ori petițiilor ce le sunt adresate. Din respect pentru cititorii acestor rânduri nu vom mai trage alte concluzii, deoarece apreciem că ele se evidențiază de la sine din textul lucrării.

Note

- ¹ Constituția României, art. 15 – art. 53.
- ² Jules Deschênes, *Raport prezentat Comisiei pentru Drepturile Omului a Consiliului Economic și Social a O.N.U.*, 1985.
- ³ *Raportul Explicativ al Convenției - Cadru pentru Protecția Minorităților*, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în februarie 1995, pct. 12.
- ⁴ Vasile Burtea, *Probleme sociale ale Grupurilor Vulnerabile sau cu Risc de Discriminare*, curs predat studenților de la secția de Asistență Socială a Facultății de Sociologie și

Asistență Socială a Universității din București.

- ⁵ *Ibidem.*
- ⁶ *Ibidem.*
- ⁷ *Ibidem.*
- ⁸ *Ibidem.*
- ⁹ *Ibidem.*
- ¹⁰ *Ibidem.*
- ¹¹ „Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată”, *Monitorul Oficial* al României, Partea I, nr. 421/2008.
- ¹² Vasile Burtea, *op. cit.*, 9.
- ¹³ „Legea nr. 122/2006 privind azilul în România”, *Monitorul Oficial* al

- României, Partea I, nr. 428/2006, art.2, lit. g)
- ¹⁴ *Ibidem*.
- ¹⁵ Vasile Burtea, *op. cit.*, 9.
- ¹⁶ *Ibidem*.
- ¹⁷ Actul normativ în materie, respectiv „Ordonanța Guvernului nr. 27/2002 privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor”, aprobată cu modificări prin „Legea nr. 233/2002”, *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 296/2002*, stabilește termenul general de răspuns la 30 zile.
- ¹⁸ Vasile Burtea, „Documentele de stare civilă și cetățenie în comunitățile cu populație de rromi”, în Elena Zamfir, Marian Preda, *Diagnoza problemelor sociale comunitare – studii de caz.*, Editura Expert, București. 2000, p. 412.
- ¹⁹ Constituția României, art. 51.
- ²⁰ Constituția României, art. 34.
- ²¹ „Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale”, ratificată de România prin „Legea nr. 30/1994”, în *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135/1994*.
- ²² Constituția României, art. 52.
- ²³ Constituția României, art. 50 și art. 34.
- ²⁴ Este vorba de: „Legea nr. 18/1991 a fondului funciar, Legea nr. 169 din 1997, Legea nr. 1 din 2000, Legea nr. 10/2001”.
- ²⁵ „Legea nr. 53/2003” – CODUL MUNCII, *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 72/2003*.
- ²⁶ Constituția României, art. 5 alin. (1) și (2).
- ²⁷ Constituția României, art.16
- ²⁸ Bureau International du Travail, „Rapport de la Commission d’enquête instituée en vertu de l’article 26 de la Constitution de l’Organisation Internationale du Travail pour examiner la plainte relative à l’observation par la Roumanie de la convention (nr. 111) concernant la discrimination (emploi et profession), 1958”, *Buletin Oficial, Suplément 3, vol LXXIV, Genève, 1991*.
- ²⁹ *Concluzii și recomandări ale Comisiei de Anchetă a O.I.M. privind discriminarea în muncă în România*, Biroul Internațional al Muncii, Geneva, 1991.
- ³⁰ „Legea nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale”, *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 193/2002*.
- ³¹ Vasile Burtea, *Documentele de stare civilă... op. cit.*
- ³² „Legea nr. 33/1995 privind ratificarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, încheiată la Strasbourg la 1 februarie 1995”, *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 82/1995*.
- ³³ Constituția României, art. 21.

Bibliografie:

- BURTEA, Vasile, *Documentele de stare civilă și cetățenie în comunitățile cu populație de rromi, în vol. Diagnoza problemelor sociale comunitare – studii de caz*, coord. Elena Zamfir și Marian Preda, Editura Expert, București, 2000.
- BURTEA, Vasile, *Probleme Sociale ale Grupurilor Vulnerabile sau cu Risc de Discriminare-* note de curs, Universitatea din București,

- Facultate de Sociologie și Asistență Socială, 2005.
- DESCHÊNES, Jules, *Raport prezentat Comisiei pentru Drepturile Omului a Consiliului Economic și Social a O.N.U.*, 1985.
- Legistație:**
- 1991, Bureau International du Travail, *Rapport de la Commission d'enquête instituée en vertu de l'article 26 de la Constitution de l'Organisation Internationale du Travail pour examiner la plainte relative à l'observation par la Roumanie de la convention (nr. 111) concernant la discrimination (emploi et profession)*, 1958, în Buletin Oficial, Suplément 3, vol LXXIV, Genève.
- 1991, *Concluzii și recomandări ale Comisiei de Anchetă a O.I.M. privind discriminarea în muncă în România*, Biroul Internațional al Muncii, Geneva.
- Constituția României*, republicată, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767/2003;
- Decret - Lege nr. 7 din 31 decembrie 1989 privind repatrierea cetățenilor români și a foștilor cetățeni români*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 9/1989.
- Legea nr. 18/1991 a fondului funciar*, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.37/1991;
- Legea nr. 46/1991 pentru aderarea României la Convenția privind statutul refugiaților*, Monitorul Oficial al României nr.148/1991.
- Legea nr. 33/1995 privind ratificarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale*, încheiată la Strasbourg la 1 februarie 1995, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 82/1995.
- Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 844/2004.
- Legea nr. 137/1997 privind grațierea unor pedepse*, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 170/1997.
- Legea nr. 169 din 1997*, pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.229/1997.
- Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și cele forestiere*, solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.8/2000.
- Legea nr.10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989*, Monitorul Oficial al României nr. 798/2005.
- Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.401/2001.
- Legea nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.193/2002.
- Legea nr. 53/2003 - CODUL MUNCII*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 72/2003.
- Legea nr. 341/2004a recunoștinței față de eroii martiri și luptătorii care au contribuit la victoria Revoluției române din decembrie 1989*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 654/2004.
- Legea nr. 122/2006 privind azilul în România*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 428/2006.
- Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1006/2006.
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România*, republicată, Monitorul

- Oficial al României, Partea I, nr. 421/2008.
- Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare*, Monitorul Oficial în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 431/2000.
- Ordonanța Guvernului nr. 27/2002 privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.84/2002, aprobată cu modificări prin Legea nr. 233/2002, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.296/2002.
- Hotărârea Guvernului nr. 626 din 6 octombrie 1997 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Codului vamal al României*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 626/1997.
- Decret nr. 212/1974 pentru ratificarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice*, Buletinul Oficial al R.S.R., nr. 146/1974.
- 1948, *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată prin Rezoluția 217 A(III) a Adunării Generale a O.N.U.
- Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale*, amendată prin *Protocoalele nr. 3, 5 și 8* și completată prin *Protocolul nr. 2*, încheiată la Roma, la 4 noiembrie 1950, ratificată de România prin *Legea nr. 30/1994*, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135/1994.
- Convenția Internațională privind Discriminarea în Domeniul Ocupării Forței de Muncă și Exercițării Profesiei*, nr.111/1958 - Organizația Internațională a Muncii (O.I.M.), Buletinul Oficial al R.S.R. (M.O.), Partea I, nr. 81/1973.
- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale*, ratificat de România la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212.
- Recomandarea 1201 din 1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la minoritățile naționale și etnice din Europa*, Strasbourg, 1993, în vol. România și minoritățile, Edit. Liga Pro Europa, 1997.
- Recomandarea 1203 din 1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la rromii din Europa*, Strasbourg, 1993, în vol. România și minoritățile, Edit. Liga Pro Europa, 1997.
- Rezoluția 249/1993 a Conferinței Permanente a Puterilor Locale și Regionale ale Europei*, Strasbourg, 16-18 martie, 1993, în vol. România și minoritățile, Edit. Liga Pro Europa, 1997.
- Raportul Explicativ al Convenției - Cadru pentru Protecția Minorităților*, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în februarie 1995, Strasbourg.
- Recomandarea nr.11/1995 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei*, Strasbourg.
- Rezoluția nr.16/1995 a Conferinței Permanente a Puterilor Locale și Regionale ale Europei*, Strasbourg.
- Rezoluția nr. 44/1997 a Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Europei*, “Către o Europă tolerantă: contribuția rromilor/țiganilor”, Strasbourg.
- Recomandarea de politică generală nr. 3/1998 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței(ECRI)*, “Combaterea rasismului și intoleranței împotriva Rromilor/Țiganilor”, Strasbourg.